

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת ויגש תשס"ז

תפקידו של יוסף ושאר גדולי הדורות בגלויות ישראל

ברמב"ם (בהלכ' מילה שם), שמשמע מדבריו שגם כשאינו מתכוין למצוה יש מצוה במילתו (ע"ש), והרי המצרים לא היו חפצים למול את עצמם, וודאי לא התכוונו למצוה, ומה הטעם אפוא לדרוש מהם למול את עצמם?

שאלה שלישית: הגמרא אומרת: "ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו" (שבת פט, ב). כלומר: גזרת "גַר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וְעָנּוּ אִתָּם ארבע מאות שנה" (בראשית טו, יג) פללה ירידה למצרים בשלשלאות של ברזל, ע"י מדגנים או ישמעאלים או גוים אחרים שְׁיִשְׁבּוּ את יעקב ויורידו אותו למצרים כשבו; אלא שזכותו של יעקב גרמה, שפָּרַט זה בגזרה התבטל, והוא יורד למצרים בצורה מכובדת - בניו נושאים אותו בנחת למצרים, יחד עם כל המשפחה, ועם כל המקנה והרכוש, "בעגלות אשר שלח פרעה לשאת אתו" (שם מו, ה).

וקשה לכאורה: הרי אם היו שואלים את יעקב - מה תעדיף, לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל דרך חברון ובאר שבע, מהלך ימים ספורים בלבד, או שימכרו את בְּנֵי לעבד בגלל שנאת חנינם בין בניך - שנאת חנינם שהיא שורש כל שנאות החינם בישראל, ושאונו סובלים ממנה עד היום, ושעשרים ושתים שנה תסתלק ממך רוח הקודש (ע"י רש"י שם לו, לד, ושם מה, כז, ובשמונה פרקים לרמב"ם פ"ז), ושתים עשרה השנים האחרונות של יצחק אביך יעברו עליו כשהוא רואה את בנו בוכה וְאָבֵל (ע"י רש"י שם לה, כט), והכל - כדי שיוסף יהיה מלך במצרים, ויוכל להוריד אותך למצרים בדרך מלכותית. במה היה יעקב בוחר? פשוט שיעקב היה בוחר להיות אסור כמה ימים בשלשלאות ברזל, כדי לחסוך את כל הצרות הנ"ל! איזו מין טובה עושה אפוא הקב"ה ליעקב, כשהוא מסוכב את ירידתו למצרים באופן "מכובד", הכרוך בכל כך הרבה צרות?

יוסף - בשליחות רוחנית במצרים עבור כלל ישראל

כמדומני שניתן להבין את הדברים על פי מה שהסביר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל ("מכתב מאלהיו" ח"ב עמ' 231-234), שתפקידו של יוסף במצרים היה לדאוג לא רק למחיה גשמית עבור יעקב ובניו, אלא גם למחיה רוחנית. כשיוסף אומר לאחיו: "כִּי לְמַחְיָה שָׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם" (בראשית מה, ה), כוונתו בעיקר למחיה רוחנית, למנוע את התבוללות בני ישראל במצרים בשנים הרבות שהם עתידים להיות שם. הרי אומרים בהגדה של פסח: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה - אני ולא מלאך". למה לא מלאך? אחת הסיבות שאמרו בזה - שִׁמְפְּנֵי שפלותם הרוחנית של ישראל

שאלות על הנהגתו של יוסף עם המצרים

התורה מספרת: "וַאֲתָה הָעַם (המצרי) - הַעֲבִיר אֹתוֹ (יוסף) לְעָרִים, מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קְצֵהוּ" (בראשית מז, כא). מצרי שהוא ואבותיו גדלו בצרעון, יגור מעכשיו ברעמסס, ומצרי שגדל ברעמסס יגור מעכשיו בנוף, או במקום אחר. לכאורה - מעשה אכזרי מאד. איכר הרי קשור מאד לאדמתו, האדמה שאבותיו ואבות אבותיו עיבדו, ופתאום באים ואומרים לו לעזוב את אדמתו ולעבור למקום אחר. למה יוסף עושה זאת? מה אכפת לו היכן יגורו המצרים? בפשטות היה אפשר לומר, שיוסף עשה זאת כדי שהמצרים יפנימו את העובדה שהם אינם עוד בעלים על אדמתם, לאחר שפרעה קנה מהם את כל האדמות (ע"י רש"י שם). ואולם בתורה לא נזכר שפרעה דרש מיוסף לבצע פעולה חריפה כזאת, וא"כ עדיין קשה, למה יוסף עושה מעשה אכזרי שכזה בלא שנצטווה לעשותו. כנראה מכח שאלה זו הסיקו חז"ל, שיוסף עשה זאת, כדי שלא יקראו לאחיו 'גולים' (רש"י שם). היות ובני ישראל מגיעים למצרים מארץ ישראל, המצרים ירגישו עליונות כלפיהם - אנו בעלי המקום ואתם זרים; לכן, כדי שלא ייווצר מצב כזה, מגלה יוסף גם את המצרים ממקום למקום, כדי שגם הם יהיו גולים, ולא ירגישו כל כך עליונות כלפי ישראל. הסיבה האמיתית להגליה ההמונית שביצע יוסף, היתה אפוא - כדי שהמצרים לא יקראו לאחיו גולים; רק כלפי פרעה והמצרים נימק יוסף את מעשהו בטעם הראשון שאמרנו - "לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ" (רש"י שם).

אך עדיין יש לשאול: מה ההיתר של יוסף לגרום צער גדול כזה לעם שלם, רק בשביל המטרה הזאת, שלא יקראו לאחיו גולים? למה כל כך חשוב ליוסף למנוע זאת, ואפילו במחיר מוסרי גבוה, של התאכזרות לעם שלם?

שאלה נוספת: קראנו בתורה בשבוע שעבר, שפרעה אומר לַמִּצְרַיִם: "לכו אל יוסף, אשר יאמר לכם תעשו" (בראשית מא, נה). מביא רש"י: "לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשבאו אצל פרעה ואומרים: 'כך הוא אומר לנו', אמר להם: 'למה לא צברתם בר? והלא הכריז לכם ששני הרעב באים! אמרו לו: 'אספנו הרבה והרקיבה! אמר להם: 'אם כן, כל אשר יאמר לכם תעשו! הרי גזר על התבואה והרקיבה, מה אם יגזור עלינו ונמות?' וקשה: בשביל מה דורש יוסף מהמצרים למול את עצמם? הרי מילה איננה משבע מצוות בני נח! אמנם הרמב"ם כותב, שגוי שמל את עצמו מקיים מצוה (הלכ' מילה פ"ג ה"ז), אבל זהו דווקא אם נתכוין למצוה (ע"ש), שאז יש לו שכר כמי שאינו מצווה ועושה (ע"י רמב"ם הלכ' מלכים פ"י ה"י), אבל כשאינו מתכוין למצוה, אין שום מצוה במילתו, וצ"ע

החמישים. התבוללו הרבה מאד, אבל בכל זאת לא שינו את שמם, לא שינו את לשונם, היו גדורים בעריות, נשמר קצת הטוהר היהודי של עם ישראל, ובזכות זה הם יכולים אח"כ לצאת ממצרים.

"לא מאסתים ולא געלתים לְכַלְתֶּם"

כמו שבגלות מצרים הקב"ה דאג מראש שישראל לא ירדו למצב רוחני כזה שאי אפשר עוד לצאת ממנו, כך גם בשאר הגלויות. הקב"ה אומר בתוכחה: "ואף גם זאת - בהיותם בארץ א"ביהם, לא מאסתים ולא געלתים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא כו, מד). ה' מבטיח כאן, שגם בגלויות האחרות, ישראל לא יתבוללו לגמרי ח"ו. יהיו מתבוללים, ותהיינה אבדות, אבל תמיד יעמיד הקב"ה מנהיגים צדיקים לשמור על ישראל שלא יתבוללו ולא יתדרדרו לגמרי - כמו שעשה יוסף.

הגמרא אומרת: "לא מאסתים - בימי כשדים (בבל), שהעמדתי להם דניאל חנניה מישראל ועזריה", שגם אם הרבה מבני ישראל משתחווים לצלם של נבוכדנצר, בכל זאת יש גם צדיקים שלא משתחווים לו. הם ודאי מלמדים גם תורה בעם ישראל. חז"ל אמרו, שלא הצליחו ללמד הרבה תורה בבבל. רואים שבימי עזרא, מצב ידיעת התורה היה קלוש מאד, עד שכשחזרו מן הגולה וקראו בתורה בראש השנה, גילו בה "תגלית" חדשה שלא היתה ידועה להם - שצריך לשבת בסוכות בחודש השביעי! (נחמיה ח, יג) אצלנו כל ילד יודע שבסוכות צריך לשבת בסוכה, ושם לא ידעו זאת, וגם דברים מפורשים נוספים לא ידעו (ע"י שם יג, א). ידיעת התורה היתה חלשה מאד, ובכל זאת איזשהו ניצוץ נשאר ע"י חנניה מישראל ועזריה. כשהמלך הפרסי מאפשר לעלות לירושלים, עשרות אלפי יהודים עולים לירושלים (עזרא ב, סד). אמנם הרוב הגדול נשאר כנראה בשבע ועשרים ומאה מדינה, אבל בכל זאת יש ציבור ניכר שעולה עם זרובבל לירושלים, ואח"כ קבוצה קטנה נוספת עם עזרא. אמנם תמוה קצת, כמה קטנה היתה הקבוצה שעלתה עם עזרא, שהרי עזרא היה כבר אחרי נס פורים, אחרי שקימו וקבלו עליהם את התורה מרצון, ובכל זאת עלות לא"י עולה קבוצה קטנה בלבד. על כל פנים - "לא מאסתים". הקב"ה לא מאס אותנו, ולא נתן לנו לשקוע לגמרי בגלות בכל.

הגמרא ממשיכה ודורשת עוד: "ולא געלתים - בימי יוונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיה כהן גדול". בימי היוונים היתה כידוע סכנה של התבוללות. רוב העם נשאר כנראה נאמן לתורה, אנשים מסרו את נפשם על שמירת שבת ועל דברים אחרים, וגם אלה שלא היו במדרגה של מסירת הנפש על שמירת התורה היו רוצים לקיים את התורה, אבל היתה גם סכנה של התבוללות, ואם הגזירות היו נמשכות עוד כמה שנים, אולי היו מתבוללים כבר כולם ח"ו. אבל הקב"ה דאג שלא נתבוללו ביוונים, ושלא לנו את מתתיהו ובניו שילחמו בהם, וכל ישראל נמשכים אחריהם, וחוזרים בתשובה ושומרים

במצרים, מלאך כבר לא היה מסוגל להבחין בין ישראל לגוי! רק הקב"ה עוד הבחין ביניהם. ישראל היו שקועים במ"ט שערי טומאה, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן" (הלכ' עבודת כוכבים פ"א ה"ג). שכחו כמעט לגמרי את האמונה ביחוד ה', ועמדו על סף טמיעה מוחלטת בטומאת מצרים. אם היו מגיעים למצב כזה, כבר לא היה שייך לגאלם. אמנם לא כל ישראל הגיעו למצב הזה, היו צדיקים כמו אהרן הכהן ויהושע בן נון ואחרים, וכן שבט לוי שלא ביטל ברית מילה (ע"י רש"י דברים לג, ט), אבל באופן כללי, המצב של עם ישראל ירד עד כדי כך, שכמעט ולא היה שייך עוד להוציאם מטומאת מצרים. אפילו אחרי תשע מכות גדולות שה' הכה את מצרים, עדין מתים בשלשת ימי האפילה ארבע חמישים ושתים מעם ישראל (רש"י שמות יג, יח) [ולפי דעות אחרות בחז"ל מתו עוד יותר], מפני שלא היו ראויים, או לא רצו לצאת ממצרים! מה שאומרים לרשע בהגדה, "אילו היה שם לא היה נגאל" - ארבע חמישים מעם ישראל היו במצב הזה! ממילא, אם היו נשארים ויורדים במדרגתם עוד קצת, כבר לא היתה תקומה ח"ו לעם ישראל.

על פי זה מובן, למה הגלה יוסף את המצרים, ולמה דרש מהם למול את עצמם. יוסף עושה זאת כדי לְמַתֵּן מעט את ההתבוללות של ישראל במצרים. הוא לא עוצר אותה לגמרי, שהרי הגיעו בסוף למ"ט שערי טומאה, אבל לולא יוסף היו מגיעים ח"ו גם לשער החמישים. כיצד ממתן יוסף את ההתבוללות? דבר ראשון - הוא שומר על הכבוד העצמי של ישראל, שלא יקראו להם גולים; כי כשאדם מרגיש מבוזה, הוא שואף להדמות לבני המעמד שמעליו, שהם במקרה זה - המצרים. אבל כשכל המצרים הם גולים, כלם עבדים לפרעה, מה יש להידמות להם? הרי כולם בני אותו מעמד!

הדבר הנוסף שיוסף עושה - דורש מן המצרים למול את עצמם. כך לא תהיה סיבה לישראל לבטל את ברית המילה כדי להדמות למצרים, שהרי גם המצרים נימולים! כשהמילה מבדילה בין ישראל לעמים, מי שרוצה להתבולל - מבטל את ברית המילה. אבל כשהגויים בעצמם נימולים, אין סיבה לישראל לבטל את ברית המילה. עצה זו של יוסף לא הועילה לטווח ארוך, שכן בדור הבא המצרים כבר לא היו נימולים, וישראל (חוץ משבט לוי) באמת ביטלו ברית מילה. אבל הדבר הועיל לפחות לדחות בדור אחד את תחילת ההתבוללות וההתדרדרות של ישראל.

והדבר הנוסף שדיברנו עליו - אם יעקב היה יורד למצרים כעבד בשלשלאות של ברזל, לא היה כלל כבוד לישראל במצרים, והם היו שואפים להתבולל בעם המצרי המכובד. אבל היות ויעקב אבינו יורד כנסיך, כאבי המשנה למלך, ובניו יושבים במיטב הארץ (בראשית מז, יא), ופרעה אפילו רוצה שימנו אותם לשרי מקנה על אשר לו (שם, ו) - הם אנשים נכבדים מאד, ואינם מתבוללים כל כך מהר. כל הדברים הללו הם אמצעים מצד הקב"ה ומצד יוסף, לְמַתֵּן את ההתבוללות במצרים, ובי"ה באמת לא הגיעו לשער

את התורה.

אחר כך דורשת הגמרא: "לכלותם - בימי המן, שהעמדתי להם מרדכי ואסתר". מרדכי מזהיר את ישראל שלא להשתתף במשתה של אחשוורוש (אסתר ז, יד). מה היתה הבעיה באותו משתה? בעיה אחת שהיתה שם, היא חשש להתקרבות יתירה אל הגויים, המובילה להתקרבות למעשיהם ולהתבוללות בהם. אבל חוץ מזה, חז"ל מוסרים לנו שאחשוורוש עשה את אותו משתה מפני שלפי חשבוננו עבר זמן גאולתם של ישראל ללא שנאילו. מזה הסיק אחשוורוש, שאין עוד תקוה לישראל להגאל, ו"לכבוד" זה עשה את המשתה (מגילה יא, ב). חז"ל מוסרים עוד, ש"לכבוד" הארוע לבש אחשוורוש את בגדי הכהן הגדול שנשדרו ע"י נבוכדנצר בחורבן הבית ונתגלגלו לידיו של אחשוורוש (שם יב, א. ועי' רש"י שם), וכן צוה להוציא מן הגנון "כלים מכלים שונים" (אסתר א, ז), הלא הם כלי כסף וזהב שנבזזו מן המקדש, ובהם הוגש היין לאורחי המשתה (אסתר א, יא). במשתה כזה, אי אפשר כמובן להשתתף. אמנם ישראל לא שומעים בקולו של מרדכי ומשתתפים במשתה, אבל בכל זאת יש מי ששומר על גחלת היהדות, ובזכותו - כשבאה אח"כ גזירת המן, יש מי שיודע על מה באה הרעה, ויודע להשיב את כל העם בתשובה. כולם רואים שמרדכי צדק, ועושים תשובה. בתוך שלשה ימים נהפך המצב בשושן הבירה ממצב של גזירת המן למצב של ישועה לישראל, בהכוונתם ובהנהגתם של מרדכי ואסתר.

עוד דורשת הגמרא: "להפר בריתי אתם - בימי הרומאים". הכוונה לכל הגלות הארוכה שלנו, שנמשכת כבר אלף ותשע מאות שנה, שהקב"ה שולח לנו חכמים, "העמדתי להם של בית רבי וחכמי הדורות". רבי חותם את המשנה, שתהיה תורה שבעל פה נפוצה בישראל, אח"כ רבינא ורב אשי חותמים את התלמוד שתהיה תורה נפוצה בעם ישראל, ואחריהם רש"י והרי"ף והרמב"ם וחכמים אחרים מאירים את עינינו, שלא נשקע חלילה בגלות הזאת.

ברוחניות - אין להסתפק במועט

בדורות האחרונים היה שינוי גדול לרעה. עד הופעת ההשכלה, המון בית ישראל נמשך אחרי הרבנים. חוץ מבודדים שהמירו את דתם ר"ל, כלל ישראל בכללותו שמר תורה. בדורות האחרונים באו המשכילים וקלקלו את המצב זה. התחילו לפרוץ את התורה, נהיו חלק רפורמים, וחלק קונסרבטיבים, וחלק סתם חילונים, נהיתה פירצה גדולה בשמירת התורה, ובכל זאת ה' שלח לנו גם בדורות האחרונים חכמי תורה שיחזיקו אותנו. אם מצד אחד היתה ירידה גדולה בשמירת התורה, שבתחילה קרוב למאה אחוז של עם ישראל שמר תורה ומצוות, והיום ר"ל רק חלק קטן שומרים מצוות, הרי שמצד שני היתה תחייה גדולה של התורה. שיטת הלימוד הבריסקאית, היא כמעט מתן תורה חדש לישיבות! מורי ורבי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל אמר, שלמרות שחז"ל אמרו שהדורות מתמעטים והולכים, "לפן של ראשונים פתחו של אולם, ושל אחרונים פתחו של

היכל, ואנו כמלא נקב מחט סידקית" (עירובין נג, א), מכל מקום בדור האחרון, מתקופתו של הג"ר חיים מבריסק זצ"ל, חלה תפנית בעולם התורה. אמנם אין לנו היום גדולי עולם כמו הג"ר עקיבא אייגר והגר"א ז"ל, אבל רמת הלמדנות הממוצעת של בחור ישיבה עלתה פלאים. בחור ישיבה ממוצע היום יודע לסבור סברא הרבה יותר טוב מבחור ישיבה של פעם, ובחורים רגילים מסוגלים היום לכתוב חידושי תורה שפעם היה צריך גדולי תורה בשביל לכתוב אותם. זו ממש מהפכה! הגרש"ז זצ"ל אמר, שכיום לא נכון לומר שהדור הקודם יותר גדול מהדור הנוכחי. אמנם בנוגע ליראת שמים - עדין "אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם", אבל בנוגע לסברה - דורנו גדול מן הדורות האחרונים שלפנינו. לפחות בשטח התורה ה' שמר שלא נלך לאבוד. מצד אחד ה' שלח את החורבן הגדול של הרשע הגרמני ימ"ש ושל הרוסים להחריב את הישיבות באירופה, אבל מצד שני ה' הצמיח לנו ישיבות בא"י, ובמידה מסוימת גם באמריקה, וקצת אפילו אחרי החורבן גם באירופה, והן היום המקלט של עם ישראל. ה"לא מאסתים ולא געלתים לכלותם" מתקיים בישיבות. ממילא, גם אם יש יהודים שלא לומדים בישיבות, אבל עיקר התורה, וגם עיקר קיום המצוות הוא בישיבות, וזה התקדם בדורות האחרונים.

כמובן, בתורה אסור להסתפק במועט. בגשמיות טוב להסתפק במועט, אבל ברוחניות אסור להסתפק במועט. לא לומר "הלוואי שאדע קצת ללמוד". צריך לשאוף להיות למדן גדול וצדיק גדול, לא להסתפק במועט בזה.

חנה מתפללת שיהיה לה בן. אם ה' יתן לה בן, זה כבר יפה מאד. אבל היא לא מסתפקת בזה. היא מבקשת: "ונתתה לאמתך זרע אנשים" (שמו"א א, יא). מהו "זרע אנשים" - זרע ששקול כשני אנשים (ברכות לא, ב). לא מספיק לה שהבן יהיה בן רגיל. היא רוצה בן ששקול כשני אנשים. אלו שני אנשים? - שני צדיקים, כמובן. אבל לא סתם שני צדיקים. כמו יהושע וכלב, למשל, לא מספיק לה. כמו אלו שני צדיקים היא רוצה שהוא יהיה? כמו משה ואהרן! (ע"ש) לא פחות! מה יהיה אם הבן שיוולד יהיה "רק" כמו יהושע וכלב, או "רק" כמו אלעזר ואיתמר? זה מעט?! כמובן שלא! אבל אם אפשר יותר מכך, צריך לבקש על יותר. צריך לבקש כמו משה ואהרן.

ואכן, חנה זוכה שבקשתה תתמלא: "משה ואהרן בכהניו, ושמואל בְּקִרְאֵי שְׁמוֹ" (תהלים צט, ו) - שמואל שקול כמשה ואהרן. כמובן, לא לגמרי ח"ו, "לא קם נביא עוד בישראל כמשה" (דברים לד, י; ועי' בעיקר השביעי מ"ג עיקרי האמונה), אבל מבחינה מסוימת שמואל שקול כנגד משה ואהרן, כפי שרואים בפסוק. אם היתה חנה מסתפקת במועט, היתה מבקשת כשני יהודים פשוטים, או כשני צדיקים "פשוטים". אבל היא אינה מסתפקת כשני אנשים פשוטים וגם לא כ"סתם" שני צדיקים, אלא כשני הצדיקים הגדולים ביותר, שאין בעולם דוגמתם. ועל כן, בצרוף תפלתה, היא אכן זוכה לזה. הרי - שברוחניות צריך לבקש ביד רחבה, "הרחב פיך ואמלאהו". אין גבול לשאיפות שצריכות להיות

הוצאת את ישראל ממצרים - זה מספיק. אינך צריך גם להכנס לא". אתה שואף גם להפריש תרומות ומעשרות ולקיים שאר המצוות התלויות בארץ? זה לא. "רב לך".

הקב"ה מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה (יבמות קכא, ב). משה רבינו אולי כלל לא התכוין לומר ששאיפתם הרוחנית של בני עדת קרח היא גדולה מדי. אולי רק התכוין לומר, שכבר ניתנה הכהונה לאהרן, ובפועל לא ניתן עוד לאחרים להשיג כהונה. אך כיון שיש מקום לתלות בדבריו משמעות, שאין לאדם לשאוף למעלות הגבוהות ממנו הרבה - נענש ב"רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הַזֶּה". כי היה צריך לדקדק היטב בלשונו, ולא להוציא מפיו דברים כאלו, שעלול לבוא אדם וללמוד מהם, שיש גבול לשאיפות ברוחניות. רואים עד כמה הקפיד הקב"ה שלא לומר אפילו לרשעים החצופים של עדת קורח "רב לכם". כי אין גבול לעליה ברוחניות, ואדם צריך לשאוף לגדלות בלי גבול.

להעריך את עבודת ה'

אם זוכים אנו בדורות האלה שהתורה תהיה בעליה, כפי שדברנו, הרי שצריך לתפוס את המהלך זה ולגדול בתורה, בפרט שיש כל כך הרבה עמי הארץ וחילונים שלא מנסים כלל לגדול בתורה, אז לפחות אנחנו נשתדל להיות כמה שיותר גדולים.

על עשו התורה מעידה: ויבז עֶשָׂו את הַבְּכֹרָה (בראשית כה, לד). הוא לא מחפש עבודת ה'. הוא בז לעבודת ה'. לנו אסור להיות "ויבז". צריכים לשאוף כמה שיותר לעבודת ה'.

שמעתי פעם מהגה"צ ר' שלום שבדרון זצ"ל, בדרשה שנשא בבית הכנסת ב'שערי חסד', שאדם צריך להיות נתון לא רק בגשמיות אלא גם ברוחניות. הוא סיפר שלהג"ר ישראל סלנטר זצ"ל היה פעם יארצייט אחרי אימו, וליהודי אחר היה יארצייט אחרי בתו, ואע"פ שע"פ הדין יארצייט אחרי האם קודם ליארצייט אחרי הבת (חוץ ממה שר' ישראל היה גדול הדור, שגם מצד זה היה ראוי כמובן להקדים אותו), מ"מ ויתר ר' ישראל על ה"עמוד", כיון שראה שאותו יהודי יצטער מאד אם לא יעבור לפני התיבה. ואמר אז ר' ישראל, שחסד זה שעושה עם אותו יהודי, יועיל לעילוי נשמת אמו לא פחות ממה שהיה עובר עבורה לפני התיבה. קם אחד משומעי הדרשה ואמר לר' שלום: סיפור יפה מאד כשמספרים אותו על ר' ישראל מסלנט. ר' ישראל מסלנט ידע והבין היטב מה ערכו של קדיש ומה ערכה של תפילה לפני העמוד, ואם ויתר עליהם, הרי זה באמת מורה שעשה ויתור גדול. אבל אני, שאינני מוותר כ"כ מהר אפילו על עשרה שקלים, אם אוותר למישהו על העמוד, הרי זה רק מראה שהתפילה לא שווה אצלי אפילו עשרה שקלים! כך טען אותו יהודי, ולר' שלום לא היתה באמת תשובה לטענה הזו. הוא שתק. כי זוהי אכן טענה אמיתית. אם על עשרה שקלים איני מוותר ועל ה"עמוד" אני כן מוותר, אין זה אלא מפני שתפלה לפני ה"עמוד" איננה שווה אצלי יותר מעשרה שקלים. הויתור הגדול שעשה ר' ישראל, לא יחשב לויתור

לאדם ברוחניות. צריך לשאוף לגדלות הרבה ביותר, לא להסתפק בדיעת קצת גמרא, קצת רש"י וקצת תוספות, אלא לשאוף להיות גדול בישראל.

חז"ל אמרו: "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר, מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, אברהם יצחק ויעקב" (תדא"ר פכ"ה). זה המון, אבל זה עוד לא הכל! התורה דורשת לשאוף גם ל"ו"ת מזה: "זה אֶלֶי נִאֲנָהוּ" (שמות טו, ב) - דרשו חז"ל: הוי דומה לו ("נִאֲנָהוּ" - נוטריקון: אני והוא); מה הוא חנון ורחום, אף אתה הֵיךָ חנון ורחום (שבת קלג, ב). לא מספיק אפוא לשאוף להיות כמו אברהם יצחק ויעקב, יש לשאוף להיות כמו הקב"ה בכבודו ובעצמו! בפועל לא שייך כמובן להגיע לזה, וגם כמו אברהם יצחק ויעקב מסתבר שלא נהיה, אבל שאיפה להתקרב לזה עד כמה שאפשר - צריך שתהיה. רק אם אשאף להיות כל כך גדול, אולי הקב"ה ירחם עלי ואהיה לפחות כמו ה"חפץ חיים". אבל אם השאיפה לא תהיה כזו, גם כמו ה"חפץ חיים" לא אהיה. השאיפה צריכה להיות לגדלות בתורה וביראת שמים בלי גבול.

משה רבינו נענש על אמירה שמשמע ממנה כאילו יש גבול לשאיפות רוחניות

כשמשא רבינו מתחנן להיכנס לארץ ישראל, אומר לו הקב"ה: "רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הַזֶּה" (דברים ג, כו). אמרו על כך חז"ל: "בַּרְבַּב בְּשֵׁר, וּבַרְבַּב בְּשֵׁרוֹהוּ" (סוטה יג, ב). כלומר: בגלל שמשא רבינו אמר לקַנַח ולעדתו "רב לכם בני לוי" (במדבר טז, ז), לכן אח"כ כשהתפלל וביקש להכנס לא"י, אומר לו הקב"ה באותה מטבע: "רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הַזֶּה". אם לא היה אומר לקַנַח ולעדתו "רב לכם בני לוי", גם הקב"ה לא היה אומר לו "רב לך", והיה נכנס (אולי) לא"י. בגלל שאמר "רב לכם בני לוי" - עבודת הכהונה גדולה מדי בשבילכם, נענה גם הוא ב"רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הַזֶּה" - א"י אינה בשבילך.

וקשה: מה היא הטענה כלפי משה רבינו במה שאמר לקַנַח ולעדתו "רב לכם"? וכי לא צדק במה שאמר להם, שְׁאַל להם לדרוש כהונה לעצמם? ודאי שצדק! הרי כך הוכח משריפת המקטירים (במדבר טז, לה) ומבליעת שאר בני עדת קרח באדמה. מהי אפוא הטענה על משה רבינו, על שאמר "רב לכם בני לוי"? התשובה היא, שגם אם נכונים דברי משה שהכהונה אינה מתאימה לבני לוי, מ"מ לא כך היה צריך לנסח את הדברים. למה? מפני שאין גבול כמה צריך אדם לשאוף לעלות ברוחניות. אין "רב" בשאיפתו הרוחנית של האדם. ועל כן, עם כל הגאווה ובקשת הכבוד שהיו בתביעתם של קַנַח ועדתו, נקודה זו היתה דוקא חיובית אצלם. הם רוצים לעלות ברוחניות, להיות יותר ממה שהם עתה, ולהתחייב במצוות שלא נצטוו בהן עד עתה - במצוות הכהונה. ועל כן, אם משה משתמש בכיטוי הבלתי מוצלח "רב לכם", הרי במידה כנגד מידה גם הקב"ה אומר לו "רב לך". יש גבול גם לשאיפות שלך. קבלת את התורה,

גדול אם גם אני אנהג כן, ואולי אף לזלזול יחשב לי. צריך לדעת שתפילה וקדיש שווים יותר מעשרה שקלים. אפילו בדולרים אי אפשר להעריך אותם. בפרט שהדולר בירידה בזמן האחרון... אבל גם כשהדולר בעליה, אי אפשר להעריך תפילה וקדיש בדולרים. צריך לשאוף לגדלות ברוחניות בלי גבול. ואם שואפים לזה, הקב"ה עוזר שבאמת נזכה לזה.